

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ ТВАРИННИЦТВА ХЕРСОНСЬКОГО РЕГІОНУ

Постановка проблеми. Тваринництво є важливою ланкою у структурі сільськогосподарського виробництва Херсонської області. Рівень розвитку тваринництва дозволяє судити про інтенсивні процеси розвитку всього сільського господарства. Поясненням цього є велика працемісткість виробництва та залучення значних ресурсів для оптимального розвитку тваринництва.

Аналіз попередніх робіт [1, 2], присвячених вивченню процесів розвитку тваринництва свідчить про значний інтерес до цієї проблематики. Проте, слід відзначити, що окремі питання залишаються недостатньо дослідженими та потребують подальших пошуків. Серед них слід відмітити проблему трансформаційних процесів у розвитку тваринництва на регіональному рівні.

Метою нашого дослідження є аналіз наявного стану та виявлення тенденцій розвитку тваринництва Херсонської області.

Виклад основного матеріалу. Характеристика показників сільськогосподарського виробництва за період 1990-2007 рр. вказує на переорієнтацію сільськогосподарського виробництва в регіоні з тваринницько-рослинницького на рослинницько-тваринницький напрямок, що пояснюється збільшенням частки рослинницької продукції та катастрофічного зниження обсягів виробництва продукції в тваринницькій галузі. Спад виробництва у тваринництві обумовлений такими причинами:

- 1) збитковість виробництва всіх видів тваринницької продукції через несприятливу цінову ситуацію на ринку;
- 2) тваринництвом практично не займаються фермери, що пов'язано з низькою рентабельністю;
- 3) відновлення виробництва тут набагато складніше, ніж у рослинництві (наприклад, корову потрібно вирощувати три роки);

- 4) у раціоні населення різко скоротилось споживання тваринних білків;
- 5) відсутність ефективного економічного механізму підтримки галузі.

При вивченні стану і процесів розвитку тваринництва важливе значення має аналіз розподілу поголів'я сільськогосподарських тварин та обсягів виробництва основних видів тваринницької продукції за окремими організаційно-економічними формами господарств.

Такий аналіз дозволяє:

- *по перше*, визначити роль і значення кожної форми господарств у загальній кількості поголів'я основних видів сільськогосподарських тварин, а також у загальному обсязі виробництва того чи іншого виду тваринницької продукції;

- *по-друге*, дозволяє виявити соціально-економічні зрушення, які відбуваються в розподілі поголів'я основних видів сільськогосподарських тварин і обсягів тваринницької продукції в розрізі організаційно-економічної форми господарства [4, с. 318].

Аналіз статистичних даних свідчить, що за період 1995-2007 рр. в області відбулось значне скорочення поголів'я основних сільськогосподарських тварин: поголів'я великої рогатої худоби (ВРХ) скоротилося на 403,1 тис. голів, або 71,2%, у т.ч. корів – на 139 тис. голів, або 61,1%; поголів'я свиней і овець та кіз відповідно – на 342,7 і 324,3 тис. голів, або 66,3% і 82%; поголів'я птиці скоротилося на 97,1 тис. голів, або 2,6%.

Порівняння показників зміни поголів'я (таблиця 1) вказує на збільшення частки основних видів сільськогосподарських тварин в особистих господарствах населення (ОГН): якщо у 1995 р частка ОГН в загальній кількості корів, свиней, овець та кіз становила відповідно 16,6%; 28,2%; 33,6%; 18,9%; то вже в 2007 р. їх частка відповідно збільшилась до 88,8%; 92,4%;

59,2%; 68,6%, тобто на 72,2 процентні пункти (п.п.), 64,2 п.п., 25,6 п.п., 49,7 п.п. Виключенням є чисельність птиці, яких зменшилось з 62,9% до 60,2% або на 2,7 п.п. В фермерських господарствах відбулось збільшення поголів'я свиней, овець та кіз: відповідно з 0,6% до 2,9% (на 2,3 п.п.); з 0,3% до 3,7% (на 3,4 п.п.). Частка корів в фермерських господарствах знизилась з 0,4% до 0,2% (на 0,2 п.п.). Частка фермерів у поголів'ї птиці знизилась на 0,8 п.п. – з 0,8% до 0. Найбільших структурних зрушень протягом 1995-2007 рр. зазнали сільськогосподарські підприємства. Їх частка у поголів'ї корів, свиней овець та кіз і птиці зменшилась відповідно з 83,1% до 7,3% (на 64 п.п.); з 65,8% до 38% (27,9 п.п.); з 80,8% до 27,7% (27,7 п.п.); з 36,3% до 39,8% (3,5 п.п.).

Таблиця 1. Поголів'я основних сільськогосподарських тварин за організаційно-економічними формами господарств регіону*
(% до загальної чисельності)

Форми господарств	Основні види сільськогосподарських тварин														
	Велика рогата худоба			у тому числі корови			свині			вівці та кози			Птиця		
	1995 р.	2007 р.	Абсолютний показник структурних зрушень	1995 р.	2007 р.	Абсолютний показник структурних зрушень	1995 р.	2007 р.	Абсолютний показник структурних зрушень	1995 р.	2007 р.	Абсолютний показник структурних зрушень	1995 р.	2007 р.	Абсолютний показник структурних зрушень
С/г підприємства	83,1	10,7	-72,4	71,4	7,3	-64,0	65,8	38,0	-27,9	80,8	27,7	-53,1	36,3	39,8	-3,5
ОГН	16,6	88,8	72,2	28,2	92,4	64,2	33,6	59,2	25,6	18,9	68,6	49,7	62,9	60,2	-2,7
Фермерські господарства	0,3	0,5	0,2	0,4	0,2	-0,2	0,6	2,9	2,3	0,3	3,7	3,4	0,8	0	-0,8
Господарства всіх категорій	100	100	x	100	100	x	100	100	x	100	100	x	100	100	x

* Розраховано та складено автором за даними Херсонського обласного управління статистики

В результаті реорганізації великих сільськогосподарських підприємств протягом 1990-2007 рр. збільшилась частка індивідуальних виробників, а відтак і частка виробництва сільськогосподарської продукції в ОГН (таблиця 2). Загалом частка продукції тваринництва в сільськогосподарських підприємствах зменшилась на 52,2% з 69,6% у 1990 р. до 17,4% у 2007 р. Частка фермерських господарств у виробництві тваринницької продукції протягом цього періоду мала нестійку тенденцію до зростання з невеликими періодами спаду виробництва у 2001-2002 рр. до 0,1%. З 2003 р. частка фермерських господарств збільшується. На 2007 р. доля фермерів становила 0,7%. Характерну тенденцію до збільшення частки у виробництві тваринницької продукції мали ОГН, які протягом 1990-2007 рр. збільшили свої позиції з 30,4% у 1990 р. до 81,9% у 2007 р. Максимум виробництва ОГН досягли у 2003 р., коли їхня загальна частка у виробництві тваринницької продукції досягла 88,1%. Починаючи з 2004 р. характерною є тенденція зменшення частки ОГН у загальному виробництві продукції тваринництва, з одночасним збільшенням частки у суспільному секторі. Як справедливо зазначає В.П. Ситник [3, с. 120], ріст продукції в ОГН є в основному результатом не власних змін, які відбуваються в ОГН, а, в першу чергу, зменшенням об'ємів виробництва у суспільному секторі.

Таблиця 2. Частка різних форм господарювання у виробництві тваринницької продукції регіону*

	1990	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Продукція тваринництва	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
С/г підприємства	69,6	51,6	21,7	19,1	17,2	11,7	12,1	13,8	15,7	17,4
Фермерські господарства	0	0,5	0,5	0,1	0,1	0,2	0,2	0,3	0,4	0,7
ОГН	30,4	47,9	77,8	80,8	82,7	88,1	87,7	85,9	83,9	81,9

* Розраховано та складено автором за даними Херсонського обласного управління статистики

Для оцінки ступеня територіальної концентрації виробництва тваринницької продукції в сучасних умовах і в порівнянні з базовим роком (2000 р.) нами були побудовані криві Лоренца (рисунок 1-3). Основне завдання полягало в тому, щоб показати наскільки нерівномірно розміщення виробництва певного виду продукції по відношенню до розміщення населення. В якості показників були використані статистичні дані по виробництву основних видів тваринницької продукції (м'ясо, молоко, яйця) в сільськогосподарських підприємствах (включаючи фермерські господарства) в розрізі адміністративно-територіальних одиниць Херсонського регіону (АТО) за 2000 р. та 2007 р. та дані про численність населення відповідних АТО за ті ж самі роки. Теоретична можливість абсолютно рівномірного розміщення виробництва представлена бісектрисою. Виявлення тенденцій зміни концентрації (посилення чи послаблення) концентрації виробництва в часі визначається характером відхилення кривої аналізованого року від кривої базового року. Якщо крива аналізованого року відхилилась від кривої базового у бік осі абсцис – концентрація посилилась, і навпаки - відхилення кривої аналізованого року від базового у бік осі ординат інтерпретується як послаблення концентрації.

Посилення концентрації виробництва м'яса в 2007 р. в порівнянні з 2000 р. відбулось внаслідок збільшення частки виробництва у Цюрупинському (11,6% в 2007 р. та 1,3% у 2000 р.), Білозерському (12,4% – 2007 р., 6,7% – 2000 р.) та Каховському (21,5% – 2007 р., 4,6% – 2000 р.) районах та різким зменшенням виробництва у решті районів. Разом згадані райони забезпечують 45,5% загальнообласного виробництва м'яса. В порівнянні з показникам виробництва м'яса в 2000 р. відбулось значне зниження обсягів виробництва в області (з 23,8 тис. т у 2000 р. до 12,1 тис. т у 2007 р.). В 2000 р. за обсягами виробництва вирізнялися Великоолександрівський (8%), Новотроїцький (8,4%), Бериславський (8,8%) та Нововоронцовський (8,8%) райони.

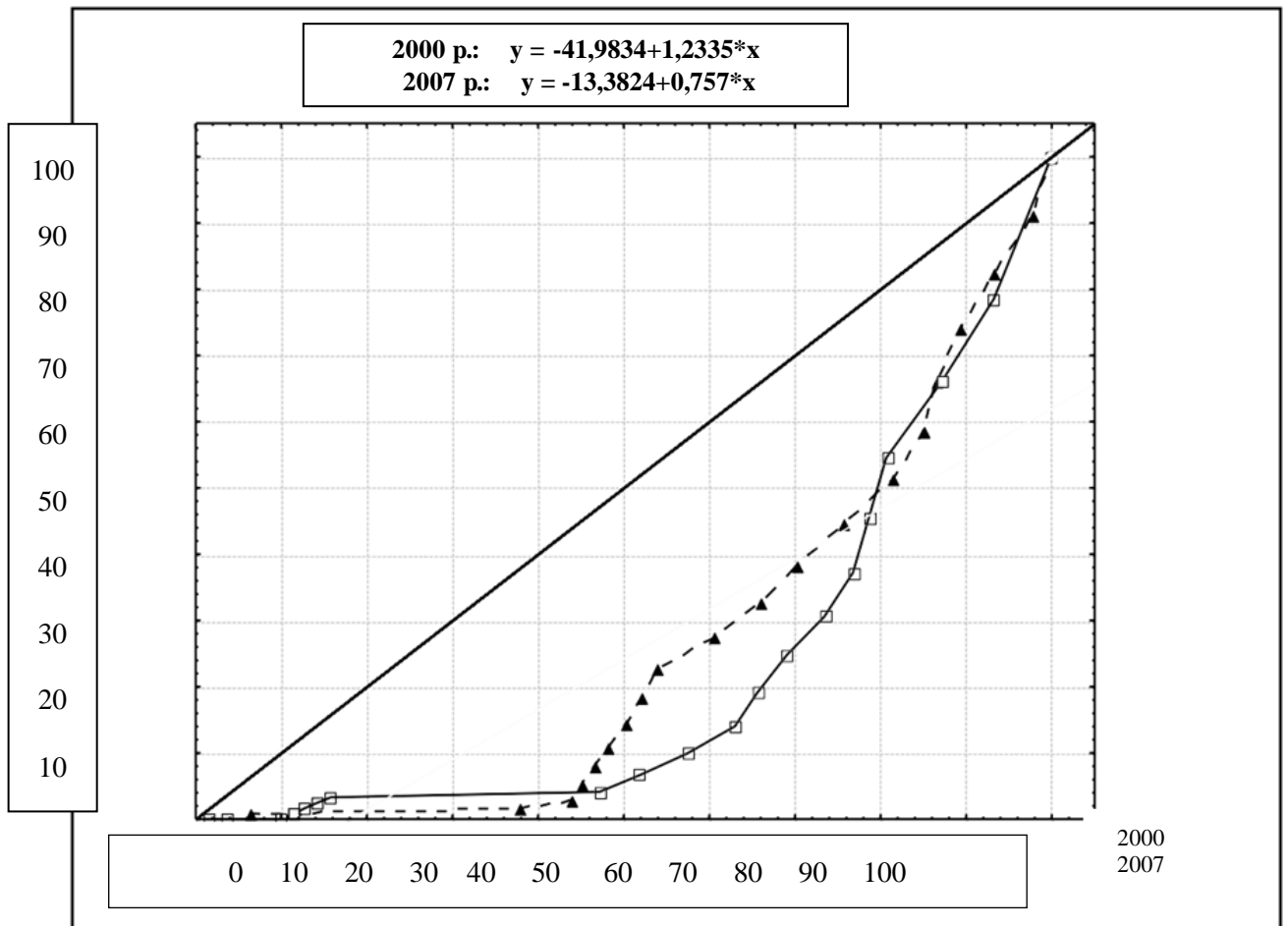

Рисунок 1. Територіальна концентрація виробництва м'яса в Херсонській області (у 2007 р. в порівнянні з 2000 р.)

Виробництво молока в сільськогосподарських підприємствах протягом 2000-2007 рр. зменшилося на 76,2 тис. т, або 77,5%. Аналіз рис. 2 свідчить про зростання концентрації виробництва молока. Найбільші обсяги виробництва в 2007 р. припадало лише на 3 райони: Каховський (16,3% у 2007 р. та 12,3% у 2000 р.), Новотроїцький (20,8% та 10,2%) та Білозерський (25,3% та 10,8%). Сукупна частка цих районів у 2007 р. дорівнювала 62,4%, а в 2000 р. – 33,3%.

Об'єм виробництва яєць в сільськогосподарських підприємствах області в 2007 р. в порівнянні з 2000 р. збільшився на 139,5% з 50,4 млн. штук до 120,7 млн. штук. Для територіальних пропорцій у виробництві яєць у 2007 р. характерним є різке переважання частки трьох районів: Бериславського (22,2% проти 30,6% у 2000 р.), Каховського (31% та 5% відповідно) та Білозерського (41,8% та 38,9%) районів. Збільшення концентрації в цих районах досягло

найбільшого значення в Каховському районі – на 26% (в 6,2 рази), збільшення частки Білозерського району становило 2,9% а частка Бериславського району – навпаки знизилась на 8,4%. Сукупна частка цих районів збільшилася в порівнянні з 74,5% у 2000 р. до 95% у 2007 р

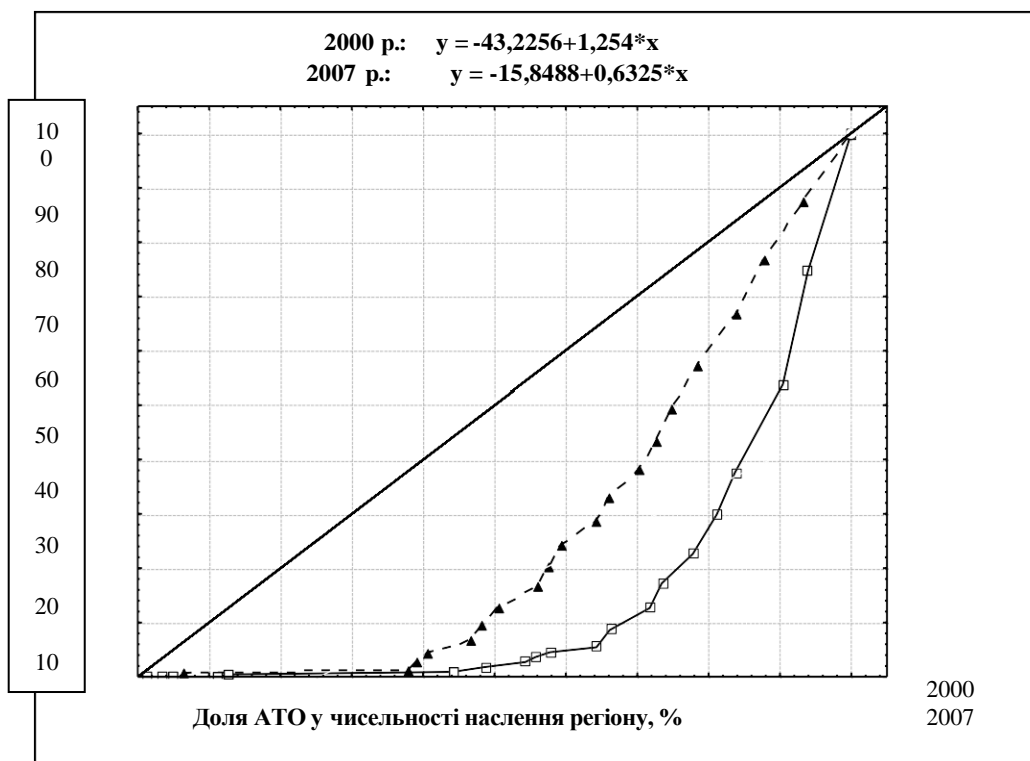

Рисунок 2. Територіальна концентрація виробництва молока в Херсонській області (у 2007 р. в порівнянні з 2000 р.)

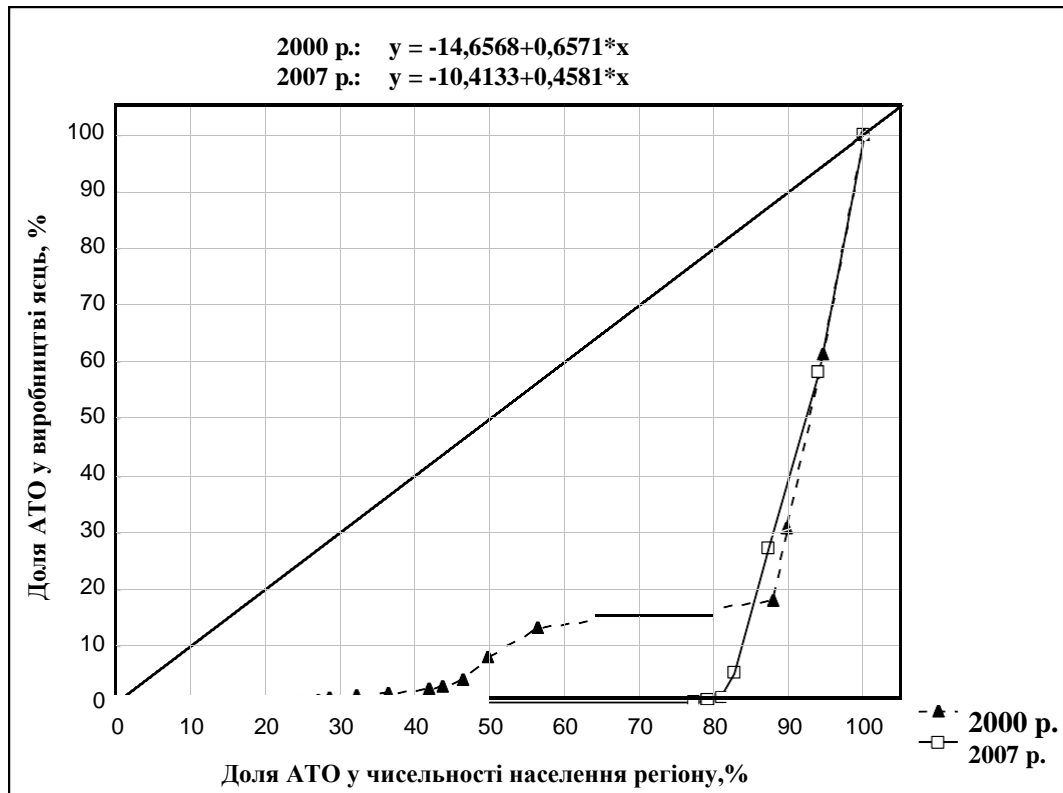

Рисунок 3. Територіальна концентрація виробництва яєць в Херсонській області (у 2007 р. в порівнянні з 2000 р.)

Висновки. Для сучасного розвитку тваринництва Херсонської області характерним є істотне збільшення частки ОГН в загальній кількості поголів'я основних сільськогосподарських тварин та у виробництві тваринницької продукції. Аналіз сучасних процесів розвитку виробництва основних видів тваринницької продукції свідчить про значне скорочення виробництва в суспільному секторі, нерівномірність та посилення територіальної концентрації виробництва тваринницької продукції в області.

Список літератури:

1. Богасьорова Л., Джуль К. Сучасний стан і проблеми розвитку тваринництва Херсонської області / Л. Богасьорова, К. Джуль // Наукові записки Херсонського відділу Українського географічного товариства. – Херсон, 2005. – Вип. 1. – С. 62-67
2. Окопний О.М. Відродження тваринництва в Україні та напрямки його розвитку / О.М. Окопний // Економіка АПК. – 2003. – № 5. – С. 8-14
3. Ситник В.П. Трансформація АПК України в ринкових умовах / В.П. Ситник. – К.: ІАЕ, 2002. – 518 с.
4. Чекотовський Е.В. Основи статистики сільського господарства: навч. посібник / Е.В. Чекотовський. — К.: КНЕУ, 2001. — 432 с.